

ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ ДО ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ

У статті теоретично обґрунтовано систему підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків. Розкрито зміст концептуально-цільового, структурно-змістового, технологічного, діагностико-корегувального блоків системи, визначено педагогічні умови її реалізації.

Ключові слова: система, майбутні вчителі гуманітарного профілю, підготовка, готовність до художньо-естетичного виховання підлітків.

Модернізація сучасної системи освіти потребує розробки нових концептуальних підходів до професійної підготовки майбутніх учителів, здійснення пошуку шляхів її удосконалення. Реалії сьогодення окреслюють значення виховної діяльності педагога, зокрема її естетичного напрямку.

Традиційно головну роль в організації художньо-естетичного виховання школярів відіграють вчителі дисциплін художньо-естетичного циклу. Але, на наше переконання, цілісний підхід до художньо-естетичного виховання потребує активної участі вчителів не тільки з мистецьких дисциплін, а й з гуманітарних. Розв'язання цієї проблеми ми бачимо в організації спеціальної підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю, яка має бути системою, адже саме педагогічна система репрезентує цілеспрямований, передбачуваний педагогічний вплив на формування в майбутніх учителів готовності до педагогічної діяльності (В. Безпалько, В. Сластьонін), зокрема до художньо-естетичного виховання школярів.

Аналіз наукової літератури свідчить, що різні аспекти проблеми підготовки майбутніх учителів до художньо-естетичного виховання висвітлені в наукових працях С. Анічкіна, В. Бутенка, Т. Завадської, Н. Конишевої, Г. Корольової, М. Лещенко, Л. Масол, Г. Петрової, Г. Тарасенко, З. Третьякової, О. Шевнюк, Г. Шевченко, О. Щолокової та інших науковців. У дисертаційних роботах останніх років досліджено питання естетичної підготовки майбутніх учителів початкових класів (Н. Пахальчук, Н. Савченко, О. Хращевська, Т. Шмельова,), розроблено методику естетичної підготовки майбутніх учителів музики (Т. Борисова), досліджено процес формування готовності майбутніх учителів трудового навчання до естетичного виховання учнів (Г. Разумна). Проте проблема підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків як складової їхньої професійної підготовки не була предметом спеціального дослідження.

Мета статті – обґрунтувати систему підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків, розкрити зміст її структурних компонентів.

Розробка педагогічної системи передбачає розкриття суті цього явища. У наукових працях [2; 5], присвячених методології системного підходу, поняття “система” визначено як множину закономірно розташованих, взаємопов’язаних і взаємодіючих елементів, що утворюють цілісність, стійку єдність із середовищем, якій притаманні інтегральні властивості й закономірності. До її загальних характеристик зараховують цілісність, структурність, функціональність, взаємозв’язок із зовнішнім середовищем, ієрархічність, цілеспрямованість, самоорганізацію.

Аналіз наукових праць [1; 3; 4] дав можливість з’ясувати, що педагогічна система являє собою єдність взаємопов’язаних структурних і функціональних компонентів, що поєднані спільною освітньою метою та функціонують у цілісному педагогічному процесі. Структурні компоненти характеризують систему у статиці, а функціональні – у динаміці. Структурними компонентами є суб’єкти педагогічної взаємодії (студенти, викладачі), навчально-виховна мета, зміст освіти, організаційні форми й методи педагогічної діяльності, засоби навчання. Під функціональними компонентами розуміють базові зв’язки між початковим станом структурних елементів педагогічної системи та кінцевим результатом під час вирішення педагогічних завдань.

Як визначають науковці (В. Сластьонін, І. Ісаєв та ін.), найважливішим системоутворювальним чинником педагогічної системи є мета спільної діяльності суб’єктів навчально-виховного процесу. Метою розробленої системи є формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків. Вона розглядається як складова або підсистема загальної системи професійної підготовки майбутніх учителів, що взаємодіє з іншими підсистемами: фаховою та психолого-педагогічною підготовками.

В основу розробленої системи покладено системний, компетентнісний та особистісно-діяльнісний концептуальні підходи, що утворюють *концептуально-цільовий блок* системи. Системний підхід дає можливість розглянути досліджуваній об’єкт у взаємозв’язку та взаємозумовленості з іншими об’єктами освітнього середовища, дає змогу виокремити й забезпечити повноту компонентів системи, необхідних для досягнення поставленої мети, виявити їх зв’язок і залежність. Компетентнісний підхід передбачає оволодіння студентами необхідними знаннями, уміннями, навичками, а також набуття ними професійно значущих особистісних якостей, що характеризують їхню готовність до художньо-естетичного виховання підлітків. Звернення до особистісно-діялісного підходу зумовлено тим, що він дає можливість ураховувати індивідуальні особливості студентів у процесі їх просування по індивідуальній освітній траєкторії.

Важливим компонентом педагогічної системи є зміст освіти, який визначається вихідними державними документами планування та організації навчального процесу – освітніми стандартами, навчальними планами й навчальними програмами. Зміст вищої освіти – це зумовлена цілями та

потребами суспільства система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва (Закон України “Про вищу освіту”).

На цій підставі в системі підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків ми виділяємо *структурно-змістовий блок*, який становить зміст структурних компонентів готовності майбутніх учителів до такої діяльності (мотиваційно-ціннісного, емоційно-почуттєвого, когнітивного, функціонального, особистісного компонентів).

Аналіз навчальних планів і програм дав можливість встановити, що серед дисциплін професійної науково-предметної підготовки найбільші можливості для формування в майбутніх учителів гуманітарного профілю умінь, необхідних для здійснення художньо-естетичного виховання, мають курси методики викладання фахових дисциплін. У результаті вивчення цих курсів, за умови внесення додаткової інформації у їх зміст, студенти мають змогу навчитися чітко визначати мету застосування мистецтва на уроках, визначати його розташування у структурі уроку, конструювати зміст навчального матеріалу й художньої інформації, оволодівати навичками встановлення об’єктивних зв’язків з фаховим предметом тощо.

Кожному компоненту структурно-змістового блоку відповідають етапи підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків, що становлять *технологічний блок* розробленої системи: настановчо-мотиваційний; емоційно-стимулювальний; змістово-діяльнісний.

Настановчо-мотиваційний етап є основою для реалізації інших етапів, оскільки будь-яка діяльність ґрунтується на позитивній мотивації особистості. Метою настановчо-мотиваційного етапу є усвідомлення майбутніми вчителями своєї ролі щодо художньо-естетичного виховання школярів, формування в них ціннісного ставлення до підготовки для його здійснення, формування потреби в художньо-естетичному саморозвитку та самовдосконаленні.

У психологічній науці доведено, що результат будь-якої діяльності залежить не тільки від мотивів, що її породжують, а й від тих умов, у яких вона відбувається, від характеру взаємодії суб’єктів діяльності. Тому важливим завданням настановчо-мотиваційного етапу є створення сприятливого соціально-психологічного клімату, гармонізація міжособистісних відносин, забезпечення естетики предметно-просторового середовища.

Емоційно-стимулювальний етап спрямований на збагачення емоційно-естетичного досвіду студентів і передбачає стимулювання їхньої художньо-естетичної та пізнавальної діяльності на позитивному емоційно-почуттєвому фоні.

Доцільність емоційно-стимулювального етапу обґрунтована тим, що емоції є важливим регулятором діяльності. Позитивні емоції здатні стимулювати діяльність, впливати на постановку мети та прийняття рішень щодо

її здійснення. Реалізація емоційно-стимулювального етапу передбачає організацію емоційно насичених, естетично спрямованих заходів, що сприятимуть виявленню позитивних емоцій, розвитку естетичних почуттів, які, у свою чергу, виконуватимуть стимульну функцію в процесі художньо-естетичної підготовки майбутніх учителів.

Здійснення педагогічної діяльності, у тому числі художньо-естетичного виховання школярів, потребує від учителя обізнаності в цій сфері, володіння загальнопедагогічними та спеціальними вміннями. З огляду на це, в технологічному блоці розробленої системи ми виділяємо змістово-діяльнісний етап, спрямований на формування в майбутніх учителів знань, умінь і професійних якостей, необхідних для здійснення художньо-естетичного виховання підлітків.

Набуття студентами необхідних знань та оволодіння загальнопедагогічними вміннями відбувається в різних формах навчально-виховного процесу: на лекціях, практичних і семінарських заняттях із загальноосвітніх, психолого-педагогічних та фахових дисциплін, у різноманітних формах позааудиторної роботи. Проте цього недостатньо. Цілеспрямована художньо-естетична підготовка майбутніх учителів потребує розроблення та впровадження спекурсу “Художньо-естетичне виховання підлітків”, завданнями якого є озброєння студентів знаннями теоретичних основ і психолого-педагогічних особливостей художньо-естетичного виховання підлітків, оволодіння методикою художньо-естетичного виховання на уроках і в позакласній роботі.

Контроль за підготовкою майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків дає змогу своєчасно вносити необхідні корективи на всіх етапах системи підготовки з метою визначення її результативності. Показником результативності зазначеної підготовки є рівень відповідності реального результату меті підготовки як ідеальній моделі бажаного результату засвоєння її змісту.

На підставі цієї тези, ми виокремлюємо *діагностико-корегувальний блок* системи підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків, який включає педагогічний моніторинг досліджуваного процесу на основі визначених критеріїв (мотиваційно-аксіологічний, перцептивно-афективний, змістово-процесуальний, особистісно-рефлексивний) та корегування за необхідності змісту, форм і методів підготовки майбутніх учителів на основі оцінювання й самооцінювання результативності запровадженої системи.

Упровадження розробленої системи потребує обґрунтування педагогічних умов її реалізації.

На основі теоретичного аналізу проблеми, проведення пілотажного дослідження було виокремлено педагогічні умови успішності підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків:

1. Створення в навчальному закладі художньо-естетичного освітнього середовища: гармонізація міжособистісних відносин суб'єктів навчаль-

но-виховного процесу; створення сприятливого соціально-психологічного клімату; забезпечення естетики предметно-просторового середовища.

2. Поглиблення змісту всіх ланок професійної підготовки майбутніх учителів питаннями, заходами художньо-естетичної спрямованості.

3. Залучення студентів до різних видів діяльності (навчальної, позанавчальної виховної, практичної (педагогічна практика)).

Необхідність забезпечення першої педагогічної умови обґрунтована тим, що художньо-естетичне середовище як складова освітнього середовища відіграє надзвичайно важливу роль, оскільки сприяє розвитку й збагаченню емоційно-почуттєвої сфери студентів, навчає розуміти і сприймати прекрасне, забезпечує формування естетичних потреб, художньо-естетичних інтересів, смаків, ідеалів, тобто справляє позитивний вплив на становлення естетичного світогляду майбутніх учителів.

Під створенням художньо-естетичного освітнього середовища ми розуміємо естетизацію освітнього середовища, яку розглядаємо як процес створення сукупності чинників, що впливають на формування особистості студента. До таких чинників зараховано: соціальне оточення – студенти, викладачі, характер їх спілкування та взаємодії; предметно-просторове середовище – аудиторії, предмети, що оточують студентів тощо. Естетизація освітнього середовища передбачає наповнення цих чинників впливу естетичним змістом.

Вивчення навчальних планів і програм свідчить про вагомість культурологічної складової у змісті професійної підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю, проте художньо-естетичний напрям представлений недостатньо. Тому правомірно, на наш погляд, вважати це однією з причин незадовільного вирішення проблеми формування готовності майбутніх учителів до художньо-естетичного виховання. Це зумовлює необхідність перегляду навчальних планів і програм, планів виховної роботи з урахуванням завдань художньо-естетичної підготовки майбутніх учителів.

Необхідність залучення майбутніх учителів у різні види діяльності зумовлена тим, що діяльність є основою та найважливішим засобом розвитку особистості. Згідно з особистісно-діяльнісним підходом, у процесі діяльності відбувається присвоєння людиною суспільно-історичного та соціокультурного досвіду. Активне включення суб'єкта в різнопланові види діяльності є важливим чинником, що зумовлює всебічність розвитку й духовне багатство його особистості.

Висновки. Ураховуючи вищезазначене, можна стверджувати, що організація художньо-естетичного виховання підлітків як цілісного процесу потребує активної участі вчителів гуманітарних дисциплін. Проведення зазначеної діяльності вимагає спеціальної підготовки студентів, результатом якої є готовність майбутнього вчителя гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків як стійке особистісне утворення, що включає професійні мотиви, цілі, спеціальні знання й уміння, особистісні

якості майбутнього вчителя, які забезпечують ефективно вирішення завдань художньо-естетичного виховання підлітків.

Список використаної літератури

1. Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем / В.П. Беспалько. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1977. – 304 с.
2. Блауберг И.В. Становление и сущность системного подхода / И.В. Блауберг, Э.Г. Юдин. – М. : Наука, 1973. – 270 с.
3. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В. Кузьмина. – М. : Высш. шк., 1990. – 117 с.
4. Педагогические системы, педагогические процессы и педагогические технологии в современном педагогическом знании [Электронный ресурс] / Г.Н. Александров, Н.И. Иванкова, Н.В. Тимошкина, Т.Л. Чшиева // Образовательные технологии и общество. – 2000. – № 2. – Т. 3. – С. 134–149. – Режим доступа: http://ifets.ieee.org/russian/depository/v3_i2/html/4.html.
5. Уемов А.И. Системный подход и общая теория систем / А.И. Уемов. – М. : Наука, 1978. – 272 с.

Стаття надійшла до редакції 18.03.2014.

Ревенко И.В. Обоснование системы подготовки будущих учителей гуманитарного профиля к художественно-эстетическому воспитанию подростков

В статье теоретически обоснована система подготовки будущих учителей гуманитарного профиля к художественно-эстетическому воспитанию подростков. Раскрыто содержание концептуально-целевого, структурно-содержательного, технологического, диагностико-коррекционного блоков системы, определены педагогические условия ее реализации.

Ключевые слова: *система, будущие учителя гуманитарного профиля, подготовка, готовность к художественно-эстетическому воспитанию подростков.*

Revenko I. Substantiation the system training future teachers of humanities to artistic and aesthetic education of teenagers

The article presents a theoretical substantiation the system training future teachers of humanities to artistic and aesthetic education of teenagers, which result is readiness for such work. The significant role of teachers of humanities in the artistic and aesthetic education of schoolchildren is grounded and the necessity of higher level of training future teachers for such work due to the modern objectives of education is proved.

The system training future teachers of humanities to artistic and aesthetic education of teenagers is considered as a part of the general system or subsystem of training future teachers that interacts with other subsystems: professional, psychological and pedagogical training. It is revealed a content of conceptual, structural, technological, diagnostic correctional blocks of system.

The article provides list of pedagogical conditions for effective implementation of system training future teachers of humanities to artistic and aesthetic education of teenagers in the education process of higher pedagogical educational institution. Author determined priorities such training, defines the essential characteristics of the training future teachers.

Key words: *system, future teacher of humanities, training, readiness to artistic and aesthetic education of teenager.*